

gunak

guran, zenbait idazleren

Emilio Urberuaga, 'Elefante txori-bihotza' ipuimetik (Mariasun Landa)

Politikaz, nahi eta ezin

█ Euskarazko haur literaturak edozer gai jorra dezake. Prest dago eta badaki nola egin. Hala iritzi diote egileek. Baina, aitzitik, badira gehiegi lantzen ez diren gaiak, tarteka. Tabu hitza ere erabili dute tartean. Heriotza, sexualitatea, erotismoa dira horietako gai batzuk. «Heriotza da tabu bat. Bestalde, zaila da hura behar bezala erabiltzea. Badira gehiago ere: sexua ekintza edo jarrera moduan; jokaera homosexualak, besteak beste. Ausardia falta dago guztion aldetik, jakina. Baina ez naiz ezkorra, oro har, gero eta gai gehiago eta ikuspegi askotatik ari direlako lantzen», esan du Zubizarretak. Bere liburua izan du aipagai gero: *Ilargian ditarean*. «Atzerrian zera esana didate: heriotza gaia haurrei, ahal dela, ez zaiela erakutsi behar. Gurean, oster, ez dut arazorik izan. Erljioaren gaia ere tabua da, nolabait. Sentimendu hori gure baitan

dago, baina, badirudi, katolikotasunetik ulertzen dugula beti. Eta ezberdina da erlijioa edo horren aurrean hartzen dugun jarrera».

Bada beste gai bat: Euskal Herriko egoera politikoa. Gutxi landutako gaia da; zaila lantzen, egileen esanetan. Saioa gutxi batzuk egon dira; gehienak gazte literaturan, ordea: Juan Luis Zabalen *Galdu arte*, Xabier Mendigurenen *Txakurraren alaba*, besteak beste. Mariasun Landak ere zeharka jorratua duela gaia aipatu du Etxaniz Erlek. «Santiagoko biltzarrean, zergatik ez den gai hori tratatzen galdetzen ziguten. Ez dakigu gaia nola tratatu. Azken hamar urteetan bostehun liburu sortu badira gazte eta haur literaturan, bostek soilik landu dute gai hori. Gutxi». Bestalde, tabua baino gehiago ezintasuna dela iritzi dio Patxi Zubizarretak. █

Euskarazko haur literaturaren alorrean, 300 liburu argitaratu ziren iaz. Horietatik 70 inguru dira sorkuntzazko lanak, %20 alegia.

[errealismo kritikoaz ari da] ikuspuntu fokalizatuak erabiltzen ditu, barruko ahotsak, alegia».

Nekazari girotik hiri girora igaro dira ipuinen kokalekuak halakoetan. Munduko haur literaturan ere gauza bera gertatu da. «Literatura guztietan bezala gertatu da haur literaturan ere. Asmoa ez da hiri goraipatzea, hurbilago gelditzen den koka-gunea bilatzea baizik; eta hiriak sortzen dituen egoerak lantzeko egiten da hala», gehitu du.

Aipatu bezala, sarritan, barne kezak nabarmentzen dira egungo ipuinetan. Hala nola, bakardadeaz, anorexiaz, angustiaz, tristuraz, suizidioaz, heriotzaz, amodioaz, osasunaz, bakardadeaz... hitz egiten dute idazleek. Bestetik, gizarteari lotutako gaiak ageri dira, ugari hauek ere: gurasoen banaketak, emigrazioa... «Dudarik gabe, helduen literaturan legez, haur literaturan ere jorratzen dira gaiok, eta oso modu iradokitzailean gainera. Patxi Zubizarretaren *Usoa* ipuinean, esaterako, emigrazioa, bakardadeaz, gizarteratzeaz hitz egiten da. Mariasun Landaren azken liburuan, *Kokodril bat daukat ohean* ipuinean, angustiaz hitz egiten da. Zer aldatzen da, beraz? Balia-bide estilistikoak aldatzen dira; bere kodeak ditu haur literaturak, baina, finean, oso gai unibertsalez aritzen dira», esan du oster Olaziregik.

Ez da, ordea, errealismo kritikoa egiten den haur literatura mota bakarra. Hala gogoratu du Juan Kruz Igerabide idazleak: «Gaur egun, errealismo kritikoaz gain, errealismo fantastikoa eta fantasiarako literatura

ere egiten da. Aukera oso zabala da. Ez nuke esango orain arteko zabale-na, baina bai oso zabala». Etxaniz Erlek ere aipamen bera egiten du.

Poesiaz bi hitz

Akaso, poesia irakurtzeko ohitura falta dago, baina horrek ez du esan gura poesia gauza berria denik haur literaturaren alorrean. «Aspalditik erabili izan da herri poesia heziketarako. Amek haien umetxoei kontatzen eta kantatzen zieten poesia. Gero, eten bat ere izan da, baina poesia beti landutako literatura mota izan da», esan du Igerabidek. Izan ere, haur poesia da gaiak tratatzeko beste modu bat. «Haurrek uste baino hobeto barneratzen dute poesia, jakina, haientzat egokia denean. Abstraktuegia den momentutik, baztertu egiten dute. Arazoa, akaso, helduengan dago. Ohitura faltak beldurra sor dezake eta».

Krudeltasunaren ezbaia

Errealismo kritikoari gaitzetsi zaion ezaugarrietako bat zera izan da: gai gordinenak ere jorratzeko ausardia izatea. Krudeltasunaren muga gainditzeaz mintzo dira batzuk, ertzeko-enak. Alabaina, krudeltasuna zeri deitzen zaion da gakoa. Ordea, krudeltasuna beharrezkoa dela dioenik ere bada. «Susmoak izaten ditut parametro ertzi, komertzial eta modetan sartu diren literaturekin. Krudeltasuna gure gizartearen osagai erabatekoena da. Gainera, gerta daiteke itxuraz krudelkeriarik ez duen testu batek gudan izugarrizko larri-mina sortzea», dio Olaziregik.

Tradiziozko ipuinak dira krudele-nak berez. Baina haien helburua zein zen kontuan hartu beharra dagoela gogoratu du Lopez Gasenik: «Tradiziozko ipuinak oso krudelak dira. Horra hor *Txanogorritxu*-ren ipuina, baina ez dakigu momentuan zerta-

rako sortu zen, orain sei mende idatzi baitzen. Beti helburu bat izaten dute ipuinek. Gainera, guk ezagutzen dugun *Txanogorritxu*-ren bertsioa, ez da lehena, ez da gordiena». Bestalde, psikologoek krudeltasunaren inguruko ondorioak eginak dituzte. Zenbait korrontek krudeltasunaren beharraz hitz egiten dute. «Hala, umeek zenbait mekanismo abian jartzen dituztela diote, alegia, beharrezkoa dela umearentzat».

Askatasuna

Literaturak beti du kutsu unibertsala. Alegia, han eta hemen joerak antzekoak izaten direla. Oster, euskarazko haur literaturak ba omen du berezitasunik. Nonbait beste poetika bat erabiltzen dute gure idazleek. Santiagon (Galizia) egindako haur literaturari buruzko biltzarren batean atzerriko idazleek aipatutako iritzia da hori. Hala aipatu dute Xabier Etxaniz Erlek eta Manu Lopez Gasenik [kongresuan izan ziren]. «Idazle katalanek aipatu zuten euskal idazleok poetika berezi bat erabiltzen dugula. Jakina, guk, barrutik, ez dugu halakorik igarri, baina, akaso, kanpotik ikusi egingo da. Aztertzeko kontua izango da hori». Poetika gauzak kontatzeko moduari deitzen diote: «Txikitakunak badi-tu abantaila batzuk. Mundu hone-tan aritzen garenon artean komuni-kazio handia eta erraza dago. Beraz, bateratasun bat sortzen da».

Patxi Zubizarreta idazleak beste-lako berezitasun bat aipatu du. Nonbait, euskal literaturaren munda-n atzerrian baino askatasun gehiago sumatzen du berak: «Esaterako, Espainian, argialetxe asko-ren ostean talde erlijioso bat egoten da. Eta, halakoetan, editoreekin as-kotan topatu izan dut zailtasuna erotismoa edo heriotza moduko gaiak jorratzerako orduan».

Zubizarretak, beste idazleek be-zala, garai baikorra dela egungoa uste du, baina, batzuetan, bere «susmotxo» duela aitortu du: «Susmoa besterik ez da, baina euskal literatura ez ote den atzean gel-ditzen pentsatzen hasia naiz. Egungo gaiei haur literaturak ez diela be-har bezala heltzen. Egia da errealismoa gero eta nabarmena-go dela, baina oraindik ez garel-a behar bezala eguneratu uste dut», ekin dio Zubizarretak. Baina, ez dela euskarazko haur literaturaren kontua soilik dio: «Hau ere susmoa da soilik, baina fantasiaren aitzakia-rekin ez dakit ez ote garen atzean gelditzen ari. Oro har, ez euskal lite-raturan soilik. Eta kezka horrek au-rrrera egin badu zerbait, gazte litera-turan izan da hori. Muga batzuen barruan ibiliko bagina bezala ikus-ten dut geure burua. Ausardiarako deia sentitzen dut nik».